

Lokaut w amerykańskim prawie sportowym na przykładzie zawodowej ligi koszykarskiej NBA

Słowa kluczowe: *lokaut*, *common law*, amerykańskie prawo sportowe, liga zawodowa, National Basketball Association, *basketball related income*

Lokaut jest pojęciem z dziedziny prawa pracy i swoją proweniencję ma w amerykańskim systemie prawnym. Jest on swego rodzaju uprawnieniem, formą likwidowania tzw. sporów zbiorowych.

Lokaut wywodzi się z gałęzi prawa zwanej w Stanach Zjednoczonych *labor law*, którą można przełożyć jako prawo pracy. Idealne tłumaczenie nie jest możliwe, ponieważ niemal wszystkie stany USA (poza Luizjaną) funkcjonują w systemie *common law*. Prawo amerykańskie funkcjonuje na kilku warstwach, znajdujących się w określonej hierarchii, w tym między innymi na poziomach federalnym oraz stanowym¹. Sytuacja sporu zbiorowego i negocjowania układu zbiorowego, która zostanie umówiona skrótowo w tym artykule, regulowana jest właśnie przez przepisy federalne. Oznacza to, iż pomimo istotnych różnic w rozwiązaniach prawnych pomiędzy stanami USA jako federacji, dotyczącymi między innymi

¹ R. Tokarczuk., *Prawo amerykańskie*, Warszawa 2007, s. 26.

penalizacji niektórych przestępstw, prawo federalne obowiązuje w każdym z nich, bez wyjątku.

Uprawnienia pracownicze regulowane są w *Code of Laws of the United States of America* (w skrócie *US Code*) – *sui generis* kompilacji praw federalnych obejmujących swoją mocą prawną całe terytorium kraju. Jest ona publikowana co sześć lat przez specjalny organ o nazwie *Office of the Law Revision Counsel*. Ostatnia oficjalna publikacja dokumentu w pełnej formie miała miejsce w 2012 roku.

Stosunkom pomiędzy pracodawcami a pracownikami dedykowany jest tytuł 29 (*Title 29*), a konkretniej rozdział 7 (*Chapter 7*) *US Code*, noszący nazwę „Labor-management relations”, w którego skład wchodzi między innymi trzy kluczowe w dziedzinie prawa pracy akty rangi ustawowej: Wagner Act, Taft-Hartley Act oraz Landrum-Griffin Act².

Przedstawienie genezy formowania się praw oraz ruchów pracowniczych nie jest celem tego artykułu. Warto jednak wspomnieć, że kultura negocjacji warunków pracy poprzez przedstawicieli konkretnego ruchu, związku zawodowego czy po prostu zrzeszenia pracowników konkretnego zakładu, jest za oceanem niezwykle rozwinięta i bogata. Mówi się o dużo większym „uzwiązkowieniu” USA, jednakże w tej kwestii daleko im do państw nordyckich czy choćby Francji. Można pokusić się nawet o stwierdzenie, iż tego typu zbiorowe negocjowania warunków pracy leży u podstaw amerykańskiego społeczeństwa obywatelskiego, uznawane jest również za jedną z podstaw demokracji. Roman Tokarczuk wskazuje również, że „federalne prawo pracy zmierza do zachowywania spokojnych i ustabilizowanych stosunków pracy, a więc eliminowania strajków, bojkotów i pikiet”³. Nie zawsze jest to jednak możliwe, a kiedy tak się dzieje, jednym z metod rozwiązania problemu jest lokaut.

Lokaut polega na działaniu pracodawcy zmierzającym do uniemożliwienia świadczenia pracy, pomimo gotowości zatrudnionych do jej świadczenia. Innymi słowy, jest to reakcja pracodawcy na postulaty pracowników dotyczące warunków pracy i niezyskanie ostatecznego porozumienia w drodze zbiorowych negocjacji. Mogą one dotyczyć np. wynagrodzenia, jednak w rzeczywistości wiążą się one z wieloma różnorodnymi sprawami.

Etymologia słowa „lokaut” nie jest raczej zaskakująca. Jest to spolszczona forma amerykańskiego czasownika „lock out”, który oznacza „zamknąć

² *Ibidem*, s. 141.

³ *Ibidem*, s. 135.

całkowicie; na klucz”. Innymi słowy, pracodawca „zamyka na cztery spusty” zakład pracy, aby uniemożliwić świadczenie pracy zatrudnionym. W tamtejszym systemie prawnym jest to dozwolone, z kolei w prawie polskim jest to praktyka nieznaną, a wręcz niedozwolona. Jak stanowi art. 81 par. 1 Kodeksu pracy – „pracownikowi za czas niewykonywania pracy, jeżeli był gotów do jej wykonywania, a doznał przeszkód z przyczyn dotyczących pracodawcy, przysługuje wynagrodzenie wynikające z jego osobistego zaszerogowania, określonego stawką godzinową lub miesięczną, a jeżeli taki składnik wynagrodzenia nie został wyodrębniony przy określaniu warunków wynagradzania – 60% wynagrodzenia. W każdym przypadku wynagrodzenie to nie może być jednak niższe od wysokości minimalnego wynagrodzenia za pracę, ustalanego na podstawie odrębnych przepisów”⁴. Argument przemawiający za takim właśnie rozwiązaniem tego problemu przyjętym w ustawie przedstawia Maria Teresa Romer – według niej pracownik:

mimo gotowości do świadczenia pracy (pozostawania w dyspozycji pracodawcy, z zamiarem wykonywania pracy i w stanie zdolnym do realizacji tego zamiaru) nie wykonywał jej wobec przeszkód obiektywnych dotyczących pracodawcy bądź niezawinionego przez siebie przestoju. Brak definicji przestoju jednak nie może prowadzić do dowolnej, rozszerzającej interpretacji tego pojęcia⁵.

Warto podkreślić fakt „przeszkód obiektywnych dotyczących pracodawcy”, który jest przesłanką istotną i po części czyniącą pracodawcę odpowiedzialnym za niemożność wykonywania pracy. Ponadto „na pracodawcy spoczywa obowiązek zapewnienia pracownikowi warunków do wykonywania pracy i to pracodawca ponosi ryzyko produkcyjne w tych sytuacjach, gdy gotowy do pracy pracownik, bez swojej winy nie wykonywał pracy”⁶, przy czym „warunkiem (...) jest **pozostawanie w stosunku pracy z pracodawcą**”⁷. Dorota Kosacka-Łędzewicz i Bogdan Olszewski także podkreślają wagę tych samych przesłanek – „gotowości pracownika do wykonywania pracy”⁸ oraz faktu, że „niemożność wynika z przeszkód

4 Ustawa z dnia 26 czerwca 1974 r. Kodeks Pracy, Dz.U. Z 1998, nr 21, poz. 94 (stan prawny na dzień 1 stycznia 2013 r.).

5 M.T. Romer, *Prawo pracy. Komentarz*, Warszawa 2012, s. 639.

6 *Ibidem*, s. 640.

7 *Ibidem*.

8 D. Kosacka-Łędzewicz, B. Olszewski, *Pracodawcy. Prawa i obowiązki pracodawcy od a do z*, Oficyna Wydawnicza Unimex, Wrocław 2010, s. 350.

leżących po stronie pracodawcy”⁹. Jako przykład tej drugiej autorzy podają „odmowę dopuszczenia pracownika do pracy, pomimo iż posiada on prawomocne orzeczenie Sądu Pracy o przywrócenie go do pracy”¹⁰.

Instytucja lokautu jest zatem charakterystyczna dla amerykańskiego prawa pracy, ale znajduje niejako „odzwierciedlenie” w innych systemach prawnych, np. w prawie polskim. W systemie macierzystym, wyrazisty przykład jej zastosowania miał miejsce w jednej z amerykańskich zawodowych lig sportowych, a mianowicie w *National Basketball Association* (NBA). Przypadek ten stanowi przedmiot tego referatu. Na początek, warto przyjrzeć się fundamentalnemu przepisowi kształtującemu jego brzmienie, czyli artykułowi 157 z 29 tytułu USC, który stanowi, że:

Employees shall have the right to self-organization, to form, join, or assist labor organizations, to bargain collectively through representatives of their own choosing, and to engage in other concerted activities for the purpose of collective bargaining or other mutual aid or protection, and shall also have the right to refrain from any or all of such activities except to the extent that such right may be affected by an agreement requiring membership in a labor organization as a condition of employment as authorized in section 158 (a) (3) of this title¹¹.

Oznacza to, że:

Pracownicy mają prawo do samoorganizowania się, tworzenia, dołączania oraz wspierania organizacji pracowniczych, a także do zbiorowego negocjowania układów zbiorowych poprzez wybranych uprzednio reprezentantów, jak również do angażowania się we wspólne wysiłki mające na celu negocjowanie układu zbiorowego i innego wzajemnego wsparcia oraz ochrony¹².

Wynika z tego, że amerykańskie prawo federalne zezwala nie tylko na zrzeszanie się i tworzenia związku zawodowego, ale także na możliwość negocjowania przez przedstawicielstwo związku tzw. układu zbiorowego (*collective bargaining agreement*), w oparciu o który zatrudnia się pracowników. To właśnie niemożność porozumienia oraz znalezienia

⁹ *Ibidem*, s. 350.

¹⁰ *Ibidem*, s. 350.

¹¹ *The Code of Laws of the United States of America*, 2012 Edition, <http://uscode.house.gov/> [dostęp 25.10.2013].

¹² Tłumaczenie własne.

konsensusu pomiędzy jego stronami prowadzi do lokautu. Jeżeli grupa pracowników stanowczo odmawia zaakceptowania pewnych postanowień układu zbiorowego, pracodawca może odmówić im możliwości świadczenia pracy, pomimo pozostawania w stosunku pracy, zamykając zakład „na cztery spusty”, czego implikacją jest brak wynagrodzenia za pracę. Sytuacja lokautu jest więc niekorzystna dla obu stron.

Warunkiem gwarantującym możliwość zastosowania lokautu, jest artykuł 158 wymienionego wyżej tytułu 29 *US Code*. Definiuje on nieuczciwe praktyki (*unfair labor practice*) zarówno jednej (pracodawcy), jak i drugiej strony (organizacji pracowniczej) stosunku pracy. Jedynie w momencie ich domniemanego wystąpienia, pracodawca może zastosować metodę lokautu np. celem uniknięcia straty spowodowanej zapowiadany przez pracowników strajkiem. Lokaut pełni tym samym niejako funkcję równoważącą.

Funkcjonowanie na mocy układów zbiorowych jest fundamentalną zasadą zawodowego sportu w USA, a konkretniej tzw. zawodowych lig sportowych, do których należy między innymi NBA – *National Basketball Association*. Rozgrywki sportowe odbywają się tylko i wyłącznie na bazie *collective bargaining agreement*, zwanego w skrócie CBA. Kontrakty tego typu najczęściej zawierane są na okres kilkuletni, zwyczajowo na 5 lat z zastrzeżeniem ewentualnego przedłużenia o identyczny okres. W momencie utraty mocy prawnej, a więc wygaśnięcia wszystkich przepisów zawartych w CBA, świadczenie pracy jest zakazane i pracodawca (w tym przypadku NBA) automatycznie wciela w życie lokaut. Oznacza to niepowodzenie trwających wcześniej negocjacji. Sportowcy nie mogą wtedy podejmować żadnych rozmów na temat kontraktów z klubami, komentować sytuacji publicznie, ani nawet wspólnie trenować w klubowych obiektach. Przepisy dyscyplinarne w tej kwestii są zazwyczaj bardzo surowe i za naruszanie ich grożą poważne sankcje.

Jednym z najświeższych przykładów lokautu, który stał się przedmiotem licznych dyskusji i z powodu nagłośnienia przez media znalazł się w publicznej agendzie, był lokaut z roku 2011 w koszykarskiej lidze NBA. Układ zbiorowy, który wszedł w życie w roku 2005 wygasł z dniem 30 czerwca 2011 roku, a więc od dnia 1 lipca 2011 roku zarząd *National Basketball Association* ogłosił oficjalnie stan lokautu, ponieważ negocjacje na temat nowego CBA utknęły, zdaniem zarządu, w martwym punkcie. Sprawa nie była początkowa brana na poważnie przez większą część sportowców, ponieważ przypadło to na początkowy okres urlopu letniego, jednak oficjalnie już wtedy nastąpiła przerwa w świadczeniu pracy.

Podłoże konfliktu pomiędzy związkiem zawodowym zawodników (*National Basketball Player's Association*, w skrócie NBPA) a organizatorem rozgrywek, reprezentowanym przez komisarza NBA, czyli najwyższego organu wykonawczego w jej strukturze, jego zastępcę, a także radę właścicieli klubów, było złożone. Najważniejszą przyczynę stanowiły kwestie finansowe, a dokładnie procentowy podział zysków od tzw. *basketball related income*¹³ (w skrócie BRI) czyli zyskom związanym z koszykówką, w których skład wchodzi znaczna większość przychodów NBA. Są to między innymi wpływy z biletów, praw do transmisji, promocji, dotacji od sponsorów, a nawet takich błahostek jak opłaty za miejsca parkingowe. Procentowy podział zysków był dźwignią, której obie strony używały, aby pchnąć rozmowy do przodu, jednak znalezienie konsensusu wymagało wiele czasu i znacząco odbiło się na poziomie rozgrywek. Godną zauważenia osią sporu był dodatkowy rozłam wewnątrz jednej ze stron – pomiędzy właścicielami klubów – których znaczna część znajdowała się w diametralnie różnej sytuacji. Amerykańskie organizacje sportowe zrzeszone w ligach zawodowych (tzw. *franchises*) zlokalizowane są w zróżnicowanych warunkach – nieporównywalne są przychody drużyn z Nowego Jorku czy Los Angeles, z tymi z Oklahoma City, Cleveland czy Minneapolis. Silny antagonizm zarówno organizacji pracowniczej (w tym przypadku NBPA – *National Basketball Player's Association*) i właścicieli klubów, jak i niezgodność wewnątrz strony reprezentującej pracodawcę wpłynęła na wyjątkowo trudny klimat do negocjacji. W kontekście historycznym, był to drugi najdłuższy lokaut w ponad 60-letniej historii ligi. Trwał niecałe pół roku i spowodował odwołanie aż 480 spotkań – zamiast zwyczajowych 82 meczów, każdy zespół rozegrał ich tylko 66. Co więcej, okres przygotowawczy trwał znacznie krócej niż zazwyczaj; był przyspieszony, podobnie jak okres, w którym można było podpisywać nowe kontrakty. Odbiło się to między innymi na poziomie wizualnym rozgrywek – zespoły były, najprościej mówiąc, mniej zgrane, niż zwykle, co skutkowało wyższą średnią strat. Ponadto spadły też średnia zdobywanych punktów, jak również skuteczność z gry, a to tylko najbardziej podstawowe statystyki. Rozegranie 66 meczów w krótszym niż zazwyczaj okresie przyczyniło się również do znacznie wyższej częstotliwości spotkań, przez co wielu zawodników narzekało na nadmierne zmęczenie

13 A. Brandt, *The big deal over BRI*, http://espn.go.com/nba/story/_/id/7194222/basketball-related-income-affects-nba-lockout-talks [dostęp 14.03.2013].

i uciążliwe podróże. Niekiedy drużyny grały mecze po 3 dni z rzędu (tzw. *back-to-back-to-backs*). Pojawiały się również głosy, które wiązały skondensowany kalendarz rozgrywek z kilkoma poważnymi urazami, które przydarzyły się pod koniec sezonu. Nie ma jednak dowodów na związek przyczynowo-skutkowy pomiędzy tymi faktami, tak więc opinie te nie są raczej uprawnione, niemniej jednak część z kibiców, którzy w wielkim stopniu generują zyski ligi sportowej, przyjęła taką hipotezę za słuszną. Co więcej, NBA była w procesie odbudowy swojego zainteresowania, które drastycznie spadło w roku 1998. Miał wtedy miejsce zbieg dwóch negatywnych dla niej wydarzeń – odejście największej legendy tego sportu – Michaela Jordana, który zakończył wówczas karierę; a także lokaut, który rozpoczął się kilka tygodni później. Odzwierciedla się tu doskonale specyfika ligi sportowej, która nie jest tylko kolejnym zakładem pracy.

Sport jest w USA wartością niezwykle wysoko cenioną, a koszykarze są idolami nie tylko młodzieży. Spory o pieniądze pomiędzy dwiema stronami są w tym przypadku szeroko nagłaśnianie i relacjonowane w mediach. Winą za tamten lokaut opinia publiczna jednogłośnie obarczyła zawodników, a konkretniej ich „pazerność”. Część z nich nie do końca fortunnie wypowiadała wówczas w mediach. Warto tu przytoczyć słynny już cytat Patricka Ewinga, jednej z największych gwiazd tamtych czasów – „dużo zarabiamy, ale przecież dużo też wydajemy”¹⁴. Ostatecznie sezon 1998/99 udało się rozegrać w bardzo okrojonym formacie, a wskaźniki oglądalności NBA w telewizji oraz jej popularność drastycznie spadły. Zaufanie społeczne udało się odbudować dopiero po wielu latach, ale właśnie wtedy nastąpił kolejny lokaut, który pojawił się dodatkowo w dobie kryzysu ekonomicznego, gdy przeciętny kibic mógłby pomarzyć o zarobkach, które nie zadowalały sportowców.

Podsumowując wskazany powyżej stan faktyczny – brak porozumienia wewnątrz strony pracodawcy, jak również silny antagonizm pomiędzy pracodawcami a koszykarzami, wywołany głównie kwestiami finansowymi, negatywnie wpłynął na wizerunek rozgrywek i percepcję sportu w społeczeństwie amerykańskim. Instytucja lokautu jest regulacją nieznaną w polskim systemie prawnym, a zarazem swoistą dla sportowych lig zawodowych w USA. W porównaniu z prawem polskim, amerykański

¹⁴ J. Dorsey, *NBA Players Going Overseas Could Put Entire Season in Danger*, <http://bleacherreport.com/articles/813660-nba-players-going-overseas-could-put-entire-season-in-danger> [dostęp 25.10.2013].

pracodawca zwolniony jest od przymusu wypłaty wynagrodzenia pomimo gotowości pracowników do pracy oraz trwającego stosunku pracy, co niejako umacnia jego pozycję w negocjacjach. Niewątpliwie amerykański system negocjowania układów zbiorowych w kontekście sportowym ma swojej zalety. Tamtejsze prawo zezwala zawodnikom, poprzez swoich reprezentantów, na realne kształtowanie formatu rozgrywek oraz wielu szczegółowych przepisów (takich jak limity wiekowe, szczegóły kontraktów, kontrole dopingowe, polityka wobec młodych zawodników) w formie dialogu społecznego. Przyjęte w Stanach Zjednoczonych rozwiązania prawne mogą mieć również negatywne strony. W przypadku braku rozsądku w dążeniu do ugody w negocjowaniu CBA, instytucja lokautu, którą ma do dyspozycji pracodawca, może destrukcyjnie wpłynąć na poziom rozgrywek i w pewnym sensie odbiera kibicom pewność i ciągłość śledzenia wydarzeń w danej dyscyplinie sportu. Co więcej, z powodu przestoju w świadczeniu pracy przez sportowców, zatrudnienie stracić może wiele podmiotów związanych z ligą na niższym szczeblu hierarchii, tj. obsługa techniczna, najemcy lokali czy przedsiębiorcy z branży gastronomicznej, pracujący na halach podczas spotkań i będący w znacznym stopniu zależni od ligi. W wielu przypadkach jest to dla nich jedyne źródło utrzymania. Tym samym, z powodu lokautu poszkodowane są osoby nie mające realnego wpływu na tę sytuację, a nie tylko sportowcy oraz właściciele klubów. Dlatego też generalna percepcja lokautu jest negatywna i postrzega się go raczej jako ostateczną konieczność, niż stan pożądany.

Bibliografia

Pozycje książkowe

- Kosacka-Łędzewicz D., Olszewski B., *Pracodawcy. Prawa i obowiązki pracodawcy od a do z*, Oficyna Wydawnicza Unimex, Wrocław 2010.
- Romer M.T., *Prawo pracy. Komentarz*, Lexis Nexis, Warszawa 2012.
- Tokarczuk R., *Prawo amerykańskie*, Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2007.

Podstawa prawna

- Landrum-Griffin Act (US Code, stan prawny na dzień 1 stycznia 2013 r.).
- Taft-Hartley Act (US Code, stan prawny na dzień 1 stycznia 2013 r.).

Ustawa z dnia 26 czerwca 1974 r. Kodeks Pracy, Dz.U. Z 1998, nr 21, poz. 94.
Wagner Act, United States Code (US Code, stan prawny na dzień 1 stycznia 2013 r.).

Strony internetowe

Dorsey J., *NBA Players Going Overseas Could Put Entire Season in Danger*, <http://bleacherreport.com/articles/813660-nba-players-going-overseas-could-put-entire-season-in-danger>.

Brandt A., *The big deal over BRI*, http://espn.go.com/nba/story/_/id/7194222/basketball-related-income-affects-nba-lockout-talks.

ABSTRAKT

BARTŁOMIEJ BERBEĆ

Lockout concept in American sports law on the example of the professional NBA league

The article presents the issue of the lockout concept in American sports law. The author based his deliberations on example of professional NBA league. The lockout is an instrument of solutions the labor dispute or strike. It' roots should be find in American labor law. The author sees the lockout rather as a negative instrument, a kind of extreme measures.